
Les lleis estan destinades a impartir justícia?

Text 1. Aristòtil, *Ètica nicomaquea* (s. IV aC)

Text 2. Plató, *La república* (s. IV aC)

Text 3. Jean-Jacques Rousseau, *Discurs sobre l'origen i els fonaments de la desigualtat entre els homes* (1750)

Text 4. Friedrich Engels, *L'origen de la família, de la propietat privada i de l'Estat* (1884)

Text 5. Michel Foucault, *Vigilar i castigar* (1975)

Text 1. Aristòtil, *Ètica nicomaquea*

N'hi ha que pensen que esdevenim bon per natura; n'hi ha que pensen que ho esdevenim per habitud; i encara n'hi ha que pensen que ho esdevenim per ensenyament. Quant a allò que és natural, és evident que no està en el nostre poder; només hi està en alguns afortunats, gràcies a causes divines. Quant al raonament i a l'ensenyament, és clar que no tenen sempre la mateixa força. Certament, cal que l'ànima del deixeble hagi estat prèviament cultivadament per l'habitud, a fi que sàpiga delectar-se¹ i detestar² convenientment, tal com s'esdevé en la terra que ha de nodrir la llavor.

De fet, el qui viu dominat per la passió no s'entendrà de raons que l'en vulguin apartar, ni potser les comprendrà. I com se'l podrà convèncer que canviï si aquest és el seu determini? En general, la passió no cedeix a la raó, sinó a la força. El caràcter ha de tenir, doncs, una predisposició a ser afí a la virtut, a estimar allò que és noble i a detestar allò que és ignominiós.

És difícil, però, de tenir des de jove un recte encaminament cap a la virtut sense haver estat educat sota unes lleis rectes. Viure amb templança i amb tremp plau a poca gent; i als joves, gens. Per aquest motiu, cal que les lleis regulin la criança i la disciplina, car allò que esdevé habitual deixar de ser penós. Sense dubte, no n'hi ha prou d'haver estat criat i pujat adequadament. També cal que, en fer-nos grans, seguim alguna disciplina i la convertim en habitud. Però, per a fer-ho, necessitem lleis —igual que en tots els afers de la vida— perquè gairebé tothom se sotmet abans a la necessitat que a la raó; abans al càstig que a la bonesa.

—Aristòtil,
Ètica nicomaquea,
Llibre desè, 1179b.
Traducció de Josep Batalla.

¹ agradar.

² avorrir.

Text 2. Plató, *La república* (s. IV aC)

[...] Conten que [Giges] era un pastor jornal·ler del rei de Lídia d'aleshores. En ocasió d'un gran temporal d'aigües i d'un sisme s'obri un tros de terra i es feu un esvoranc en el lloc on pasturava. El pastor va veure-ho meravellat, davallà per allí i entre moltes altres coses prodigioses que relata el mite, contemplà un cavall de bronze, buit, amb unes portetes practicables. Ell s'hi abocà i comprovà que dins hi havia un mort pel que semblava de cor·pulència major que la d'un home corrent. El difunt no duia altra cosa sinó un anell d'or a la mà; Giges li va treure i sortí d'allí. Quan hi hagué l'acostumada reunió de pastors per notificar mensualment al rei què havia passat als ramats, diuen que aquell pastor hi anà amb l'anell posat. Assegut, doncs, entre els altres, el feu girar per atzar, i el seu gravat li quedà encarat amb la palma de la mà, amb la qual cosa el pastor esdevingué invisible per als seus companys de grup, que es posaren a parlar d'ell com d'un absent. Ell se'n meravellà, tocà altre cop l'anell i girà cap a la part de fora el gravat; efectuat el gir, tornà a ser visible. El pastor se n'adonà i provà de nou l'anell, si tenia aquella eficàcia. I li succeí efectivament tal cosa: girant l'anell endins ell es tornava invisible, si després el girava cap enfora, visible. Comprovat tal poder, amb les seves traces i moltes de seguida aconseguí ser escollit per missatger dels qui anirien a veure el rei. Doncs s'incorporà, seduí la reina i amb l'ajuda d'ella parà un parany al rei i l'assassinà; així li usurpà el poder. Aleshores, si d'anells d'aquests n'hi hagués dos, un se'l posaria el just, i l'altre l'injust. Doncs no hi hauria ningú —és creença comuna— que fos de conviccions tan fermes que es retingués en la justícia i s'abstingués dels béns aliens i no els toqués, tot i ser-li possible d'agafar tot el que volgués del mercat, i entrar a les cases per fornicar amb qui li vingués de gust, i matar, o treure de la presó, els qui li passessin pel cap, i fer qualsevol cosa entre els homes, com si ell fos un semideu. Així actuaria el just, i no faria res diferent de l'altre; tots dos s'adreçarien a un mateix objectiu. Per tant, d'això es dirà que és un gran indici que ningú no és just voluntàriament, sinó per força, perquè particularment per a ell no és un bé, ja que a qualsevol lloc que un home creu poder cometre injustícia, no se n'està. Tothom pensa que, personalment, li és molt més profitosa la injustícia que la justícia, «i creu la veritat», com deia el qui dissertà sobre un tema així. Perquè si algú dotat d'aquest poder renunciés a ser injust i a tocar res dels altres, els qui se n'adonessin el tindrien pel més malaurat i pel més ximple, tot i que davant dels altres el lloarien, ensarronant-se els uns als altres per por de sofrir una injustícia. Tot això és el que volia dir.

—Plató, *La república*,
Fragment 359d-360c.
Col·lecció Bernat Metge.
Traducció de Manuel Balasch.

Text 3. Jean-Jacques Rousseau, *Discurs sobre l'origen i els fonaments de la desigualtat entre els homes* (1750)

És impossible que els homes no hagin donat voltes a una situació tan miserable com aquesta i a les calamitats que els assetjaven. Els rics, sobretot, degueren sentir ràpidament fins a quin punt els era desavantatjosa una guerra perpètua de què assumien ells tots sols les despeses i en què el risc de la vida era comú, i el dels béns, particular. D'altra banda, pintessin del color que fos les seves usurpacions, veien prou clarament que no es basaven més que en un dret precari i abusiu i que, adquirides com ho eren només per la força, ella mateixa podia desposseir-los-en sense que tinguessin dret a queixar-se'n. Els mateixos que s'havien enriquit únicament gràcies a la seva pròpia indústria no podien fonamentar la propietat en res millor. Ja podien dir: «Soc jo qui he construït aquest mur; m'he guanyat aquest terreny amb la meua suor.» «¿Qui us l'ha delimitat?», podien respondre'ls, «i en nom de què preteneu cobrar-vos de la nostra butxaca una feina que no us hem imposat? ¿Que no sabeu que una bona multitud de germans vostres mor o pateix per necessitat del que a vosaltres us sobra, i que us cal un consentiment exprés i unànim del gènere humà per apropiari-vos del fons comú de subsistència tot el que va més enllà de la vostra?» Sense raons vàlides per justificar-se, i sense prou forces per defensar-se, esclafant fàcilment un particular, però esclafat ell mateix per tropes de bandits, sol contra tots i sense poder unir-se, a causa de mútues gelosies, amb els seus iguals per fer front als enemics units per l'esperança comuna del pillatge, el ric, empès per la necessitat, va concebre el projecte més premeditat de tots els que han passat mai per un esperit humà: el de fer servir per al seu propi interès les forces dels qui l'atacaven, de fer dels adversaris els seus propis defensors, d'inspirar-los altres màximes i de donar-los altres institucions que li fossin tan favorables com contrari el dret natural.

En aquest sentit, després d'haver exposat als seus veïns l'horror d'una situació que els armava els uns contra els altres, que convertia les seves possessions en igual d'oneroses que les seves necessitats, i en què ningú no trobava seguretat ni en la pobresa ni en la riquesa, l'home va inventar sense dificultats raons especioses per dur-los al seu molí. Els digué: «Ajuntem-nos per protegir els febles de l'opressió, lligar curt els ambiciosos i assegurar a tothom la possessió d'allò que li pertany. Instituïm reglaments de pau i justícia a què tothom estigui obligat a conformar-se, sense accepció de ningú, i que reparin d'alguna manera els capricis de la sort sotmetent el poderós i el feble als mateixos deures recíprocs. Resumint, en lloc de girar-nos les forces en contra, concentrem-les en un poder suprem que ens governi segons unes lleis sàvies, que protegeixi i defensi tots els membres de l'associació, repel·leixi els enemics comuns i ens mantingui en una eterna concòrdia.»

Va caldre molt menys que l'equivalent d'aquest *Discurs* per arrossegar uns homes matussers, fàcilment seduïbles, que, d'altra banda, tenien massa assumptes per solucionar entre ells per poder viure sense àrbitres, i massa avarícia i massa ambició per poder estar sense amos durant gaire temps. Tots van córrer davant les cadenes que els trepitjaven els talons pensant-se que s'asseguraven la llibertat [...]

Aquest va ser, o degué ser, l'origen de la societat i de les lleis, que van posar noves traves al feble i van donar noves forces al ric [...], van destruir irremeiablement la llibertat natural, van fixar per sempre més la llei de la propietat i de la desigualtat, van fer d'una hàbil

usurpació un dret irrevocable i van sotmetre a partir d'aquell moment tot el gènere humà al treball, la servitud i la misèria per al benefici de quatre ambiciosos. [...]

—Jean-Jacques Rousseau,
Discurs sobre l'origen i els fonaments de la desigualtat entre els homes,
Girona: Edicions de la ela geminada, 2024, 93-95.
Traducció de Georgina Solà Sellés.

Text 4. Friedrich Engels, *L'origen de la família, de la propietat privada i de l'Estat* (1884)

Com que l'Estat va néixer de la necessitat de posar fre a l'antagonisme entre classes; però com que alhora va néixer al bell mig del conflicte d'aquestes classes, és, com a regla, l'Estat de la classe econòmicament dominant i més poderosa, que mitjançant-lo esdevé també la classe políticament dominant i obté així nous mitjans de repressió i explotació de la classe oprimida. Així, l'Estat antic era per damunt de tot l'Estat dels posseïdors d'esclaus que reprimien els esclaus; com l'Estat feudal era l'òrgan dels nobles per reprimir els serfs i els pagesos sotmesos; i l'Estat representatiu modern, l'eina d'explotació del treball assalariat mitjançant el capital. [...]

En la majoria d'Estats històrics, a més, els drets atorgats als ciutadans estatals es vinculen als béns posseïts i es declara directament que l'Estat és una organització de la classe posseïdora en protecció contra els no-posseïdors. Això ja es troba en les classes posseïdores ateneses i romanes. Així és en l'estat feudal medieval, on la posició política de poder es diferencià d'acord amb la possessió de la terra. Així és en el cens electoral dels estats representatius moderns. Aquest reconeixement polític de les diferències de possessió no és de cap manera essencial. Al contrari, indica un nivell inferior de desenvolupament estatal. La forma estatal més elevada, la república democràtica, que en les nostres condicions socials moderns és més i més una necessitat irremeiable, i que és la forma estatal on es pot lluitar la darrera batalla decisiva entre el proletariat i la burgesia és la república democràtica que ja no considera oficialment les diferències de possessió. En ella, la riquesa exerceix indirectament el seu poder, però de la forma més segura. [...]

—Friedrich Engels,
L'origen de la família, la propietat privada i l'Estat (1884).
Revisió d'Àlex Agustí-Polis.

Text 5. Michel Foucault, *Vigilar i castigar* (1975)

Seria hipocresia o ingenuïtat creure que la llei està feta per a tothom en nom de tothom; és més prudent reconèixer que està feta per a uns quants i que recau sobre uns altres; que, en principi, obliga tots els ciutadans, però que s'adreça principalment a les classes més nombroses i menys instruïdes; que, a diferència del que passa amb les lleis polítiques o civils, la seva aplicació no afecta tothom per igual, que als tribunals la societat sencera no jutja un dels seus membres, sinó que una categoria social encarregada de l'ordre sanciona una altra que està abocada al desordre: «Recorreu els llocs on es jutja, on s'empresona, on es mata... Arreu un fet ens colpeix; arreu veieu dues classes d'homes ben diferenciades, en el fet que els uns es troben sempre a l'estrada dels acusadors i dels jutges, i els altres als bancs dels acusats i dels processats», fet que explica que aquests últims, per manca de recursos i d'educació, no saben «mantenir-se dins els límits de la rectitud legal»; de manera que el llenguatge de la llei, que pretén ser universal, és, per això mateix, inadequat; ha de ser, si vol ser eficaç, el discurs d'una classe cap a una altra, que ni té les mateixes idees ni les mateixes paraules: «Ara bé, amb les nostres llengües prudents, despectives i tot plenes d'etiqueta,³ és fàcil fer-se entendre per aquells que només han sentit el dialecte aspre, pobre, irregular, però viu, franc i pintoresc dels mercats, les tavernes i les fires... De quina llengua, de quina metodologia caldrà fer ús en la redacció de les lleis per actuar eficaçment sobre l'esperit inculte d'aquells que poden resistir menys a les temptacions del crim?» La llei i la justícia no dubten a proclamar la seva necessària asimetria de classe.

—Michel Foucault,
Surveiller et punir (1975)
París: Éditions Gallimard, 321-322.
Traducció d'Àlex Agustí-Polis.

³ de regles.